

Hulâsatü'l-hisâb, İstanbul'da (1268, 1295) Matbaa-i Âmir'e'de kırk yedi sayfa, bir de tarihsiz elli iki sayfa halinde (taş basması) basılmıştır. Ayrıca Kalküta (1227, 1245), Keşmir (1285), Kahire (1299, 1311), Tahran (1275, 1276) baskıları bulunan eseri son olarak Celâl Şevki neşretmiştir (bk. bibl.) Batı'da ise önce G. H. F. Nesselmann tarafından Almanca tercümesiyle beraber *Essenz der Rechenkunst von Mohammed Behâ-eddin Alhossain* başlığıyla Berlin'de (1843), daha sonra A. Marre tarafından Fransızca tercümesi *Kholâcat-al Hissâb ou Quintessence du calcul* adıyla Paris'te (1846) ve Roma'da (1864) yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Âmilî, *Hulâsatü'l-hisâb* (nşr. Celâl Şevki, *el-A'mâlû'r-riyâziyye* içinde), Kahire 1981, neşredinin girişi, s. 11-21; Kemâleddin el-Fârisî, *Esâsü'l-kavâ'id fi usûli'l-Fevâ'id* (nşr. Mustafa el-Mevâldî), Kahire 1994, s. 5-7, 606; Yahyâ b. Ahmed el-Kâşî, *İzâhu'l-makâsîd li'l-ferâ'idü'l-Fevâ'id*, Süleymaniye Ktp., Laleli, nr. 2745, vr. 197; *Keşfü'z-zunûn*, I, 720; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 273; Sâlih Zekî, *Âsâr-ı Bâkiye*, İstanbul 1329, II, 295-296; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1263; Brockelmann, *GAL*, II, 546-547; *Suppl.*, II, 595-596; Kadri Hâfiz Tükân, *Türâşü'l-Arabî'l-ilmî fi'r-riyâziyyât ve'l-felek*, Beyrut 1963, s. 474-482; Uzunçarşılı, *İlmiyye Teşkilâtı*, s. 20; Özege, *Katalog*, II, 608; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşânifi's-Şî'a*, Beyrut 1983, XIII, 227-234; İhsan Fazlıoğlu, *İbn el-Havvâm ve Eseri: el-Fevâid el-Bahâiyye fi el-Kavâid el-Hisâbiyye-Tenkitledi Metin ve Tarihi Değerlendirmesi* (yüksek lisans tezi, 1993, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), s. 53-62, 68-70, 152-155, 202-207; a.mlf., "İbn el-Havvâm, Eserleri ve el-Fevâid el-Bahâiyye fi el-Kavâid el-Hisâbiyye'deki Çözumsuz Problemler Bahsi", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* (haz. Feza Günergün), İstanbul 1995, s. 69-128; Cevad İzgî, "Osmanlı Medreselerinde Aritmetik ve Cebir Eğitimi ve Okutulan Kitaplar", a.e., s. 129-158; a.mlf., *Osmanlı Medreselerinde İlim*, İstanbul 1997, I, 209-226; a.mlf., Ömer Okumuş, "Âmilî, Bahâeddin", *DİA*, III, 60-61.

İHSAN FAZLIOĞLU

HULÂSATÜ'İ-KELÂM

(bk. KOCA SEKBANBAŞI RİSÂLESİ).

HULD

(الحد)

Ebediyet ve ölümsüzlük anlamında bir Kur'an terimi.

"Devam etmek, uzun zaman kalmak" anlamında masdar olan huld (hulûd) kelimesi "uzun zaman, süreklilik" anlamında isim olarak da kullanılır. Dil âlimlerinin belirttiğine göre huldün asıl anlamı,

"bir şeyin tabii hali üzere devam edip değişme ve bozulmaya mâruz kalmaması veya değişmenin uzun zaman sonra gerçekleşmesi"dir. Buna göre huld kavramının sözlük anlamları içinde "ebediyet" yoktur. Kelime ayrıca "ebedî" mânasında cennetin isimlerinden biri olarak kullanıldığı gibi "bilezik" ve "küpe" anlamında da kullanılır. "Dârü'l-huld" terkihi ise âhireti ifade eder (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "hld" md.; *Lisânü'l-Arab*, "hld" md.; *Kâmus Tercümesi*, "hld" md.; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyât*, s. 434).

Huld kavramı Kur'an-ı Kerim'de sekisen yedi yerde geçmekte olup bunlardan dördü fiil sigalarıyla, altısı huld, biri hulûd, ikisi muhalledün, diğerleri de büyük ekseriyeti çoğul sigasıyla olmak üzere hâlid şeklindedir (bk. M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "hld" md.). Fiil sigalarıyla kullanılan huld kavramı "dünyada uzun süre kalacağını zannetmek, âhiret azabına devamlı olarak mâruz kalmak" gibi mânâlara gelmektedir. Huld kelimesi bir âyette (el-Enbiyâ 21/34) "ebediyet" anlamıyla tek başına, diğerlerinde ise terkip halinde kullanılmıştır. "Ebedî azap" anlamındaki "azâbü'l-huld"ün yer aldığı iki âyet mânevî alanda suç işleyen (mücrim), günah işlemek suretiyle kendilerine ve başkalarına zulmeden kişileri konu edinmiştir (Yûnus 10/52; es-Secde 32/14). Küfür yolunu tutanlar ve özellikle Kur'an'ın inkâr edenler "Allah'ın düşmanları" diye nitelendirilmiş, cezalarının ateş (cehennem) olacağı bildirilmiş ve bunun kendileri için "dârü'l-huld" (ebediyet yurdu) teşkil edeceği beyan edilmiştir (Fussilet 41/28). Furkân süresinde (25/5-15) Hz. Muhammed'i ve onun getirdiği vahyi inkâr eden, davranışlarının karşılığını bulacakları kıyamet vukuunu düşünmek istemeyenler için hazırlanan alevli ateşe karşılık müttakilere vaad edilen ebedilik cenneti "cennetü'l-huld" terkihiyle, diğer bir sürede yine müttakilere ait ölümsüz cennet hayatı "yevmü'l-hulûd" şeklinde (Kâf 50/31-34) ifade edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem ile Havvâ'nın yemekten menedildikleri ağaç "şeceretü'l-huld" olarak adlandırılmıştır (Tâhâ 20/120). Dördü müfred, ikisi tesniye, diğerleri cemi sigasıyla olmak üzere yetmiş dört yerde geçen "hâlid" (uzun zaman kalan, ebediyen kalan) kelimesi otuz yedi âyette cennet ehli, kırk sekiz âyette cehennem ehli için, iki âyette de dünyada veya mutlak mânada ebediyeti ifade etmek için kullanılmıştır. İki âyette, cennet halkına hizmet edecek olan genç erkekler "muhalled" sıfatıyla

nitelendirilmiştir (el-Vâkıa 56/17; el-İnsân 76/19). Âlimler bu sıfatı "daima genç kalıp ihtiyarlamayan" veya "kolunda bileziği, kulağında küpesi bulunan" şeklinde yorumlamış, ancak müfessirler birinci yorumun tercih edilebileceğini söylemişlerdir (Taberî, XXVII, 100; Fahreddin er-Râzî, XXIX, 150-151; Râgıb el-İsfahânî, "hld" md.).

Huld kavramı hadis rivayetlerinde de hem cennet ehli hem cehennemlikler için kullanılmıştır (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "hld" md.). Kıyamet gününde herkes yerini bulduktan sonra kaç şeklinde sembolleştirilecek olan ölümün boğazının keşileceğini ve, "Ey cennet ehli! Bundan böyle ebediyet var, ölüm yoktur; ey cehennem ehli! Artık ebediyet var, ölüm yoktur" şeklinde nida edileceğini bildiren hadiste hulûd kelimesi tekrar edilmiştir (Buhârî, "Tefsîr", 19/1; Müslim, "Cennet", 40).

Arap dil âlimleri ve müfessirler, huld kavramının temel mânasının "ebediyet" değil "uzun zaman sürmek" olduğunu kabul etmekte ve âhiret hayatının ebediliğinin bu kelime ile değil diğer bazı naslarla sabit olduğunu söylemektedir (bk. CEHENNEM).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "hld" md.; *Lisânü'l-Arab*, "hld" md.; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyât*, s. 434; *Kâmus Tercümesi*, "hld" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "hld" md.; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "ebd", "hld" md.leri; Buhârî, "Tefsîr", 19/1; Müslim, "Cennet", 40; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Bulak), XXVII, 100; Fahreddin er-Râzî, *Me'âtihu'l-gayb*, XXIX, 150-151; Reşid Rızâ, *Tefsîrü'l-menâr*, V, 342-343.

BEKİR TOPALOĞLU

HULDÎ

(bk. CA'FER el-HULDÎ).

HULEFÂ-yi RÂŞİDİN

(الخلفاء الراشدون)

Hz. Peygamber'den sonraki ilk dört halife (632-661).

I. SİYASÎ TARİH

II. MEDENİYET TARİHİ

I. SİYASÎ TARİH

İslâm tarihinde Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'e biat edilmesiyle başlayan, daha sonra Hz. Ömer ve Osman'ın hilâfetleriyle sürüp Hz. Ali ile